

в дійсності не був зірваний чи припинений.

Суб'єкт злочину, юридичний склад якого передбачений у диспозиції ч. 1 ст. 180 КК України як загальний – фізична особа, яка досягла 16-ти років, так і спеціальний – службова особа (у тому числі керівник релігійної організації, працівники правоохоронних органів тощо). Суб'єкт злочину, юридичний склад якого передбачений у диспозиції ч. 2 ст. 180 КК України – аналогічний.

Суб'єктивна сторона злочину, юридичний склад якого передбачений у диспозиції ч. 1 ст. 180 КК України характеризується умисною формою вини, тобто винна особа усвідомлює, що своїми діями ставить під загрозу здійснення релігійного обряду, передбачає, що в результаті цих дій обряд буде або може бути припинено (не розпочато) і бажає або свідомо допускає цей суспільно небезпечний наслідок. Суб'єктивна сторона злочину, склад якого передбачений у диспозиції ч. 2 ст. 180 КК України характеризується прямим умислом, тобто винна особа усвідомлює, що насильницьким шляхом примушує священнослужителя здійснювати обряд і бажає так діяти. *Мотив вчинення злочинів*, склади яких передбачені у диспозиціях ст. 180 КК України, на кваліфікацію не впливає. *Мета* є обов'язковою ознакою в обох складах злочинів, в ч. 1 – перешкодити здійсненню релігійного обряду, в ч. 2 – примусити священнослужителя всупереч його волі провести релігійний обряд.

Література

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 23.04.2023).

2. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23 квіт. 2001 р. № 987-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text> (дата звернення: 23.04.2023).

УДК 343.3/.7:[343.43+343.55](477)(043.2)

Личак В.В., здобувач вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗБЕРЕЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРИМУШУВАННЯ ДО СПІВЖИТТЯ У ШЛЮБІ ЧИ БЕЗ УКЛАДАННЯ ШЛЮБУ В ПРОЄКТІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Розробники проекту нового Кримінального кодексу України (далі – проект КК України) запропонували криміналізувати примушування іншої

людини вчинити чи не вчинювати певну дію, крім випадків примушування, передбачених іншими статтями цього Кодексу (ст. 4.4.7 «Примушування» розділу 4.4 «Кримінальні правопорушення проти особистої свободи та гідності людини») [1].

В Особливій частині проєкту КК України примушування є ознакою об'єктивної сторони багатьох кримінальних правопорушень, зокрема ст. 4.4.8 «Примушування до співжиття у шлюбі чи без укладання шлюбу» [1]. На думку національних експертів, яка викладена у Висновку на проєкт КК України (березень 2023 р.), збереження статті про відповідальність за примушування до шлюбу в проєкті КК України є «неоднозначним», оскільки вона є спеціальною нормою щодо загальної норми про примушування (ст. 4.4.7). Національні експерти наголошують на тому, що вилучення ст. 4.4.8 не означатиме декриміналізацію примушування до шлюбу, оскільки загальний склад примушування вже виокремлено в проєкті КК України [2, с. 266].

Однак автор вважає, що позиція національних експертів не є послідовною. Національні експерти мають певні сумніви щодо доцільності збереження спеціальної норми про примушування до співжиття у шлюбі чи без укладання шлюбу, тоді як сумнівів щодо інших спеціальних норм про примушування вони не мають, наприклад примушування до дії сексуального характеру (ст. 4.5.6 розділу 4.5 «Кримінальні правопорушення проти сексуальної свободи та сексуальної недоторканості людини») [1]. Згадана стаття отримала не тільки позитивну оцінку від національних експертів, а й рекомендації щодо можливого удосконалення [2, с. 271]. Автор серйозно сумнівається в обґрунтованості такої позиції. Так, якщо примушування до дії сексуального характеру (ст. 4.5.6) тягне за собою кримінальну відповідальність за окремою статтею, то чому ж відповідальність за примушування до співжиття у шлюбі чи без укладання шлюбу не може бути передбачена в окремій статті (ст. 4.4.8)?

Окрім того, національні експерти стверджують, що єдиним аргументом на підтримку збереження ст. 4.4.8 в проєкті КК України є необхідність виконання Стамбульської конвенції [2, с. 266]. Однак, слід зауважити, що національні експерти, здається, не врахували той факт, що право вступати у шлюб на основі вільної згоди обох сторін гарантується Конституцією України, Сімейним кодексом України та багатьма міжнародно-правовими актами в галузі прав людини [3, с. 152]. Якщо звернутися до релевантного іноземного досвіду, то можна зазначити, що в багатьох країнах, зокрема Австрії, Болгарії та Франції, примушування до шлюбу віднесено до кримінально караних діянь, які караються за окремою статтею.

Статтю 151² «Примушування до шлюбу» було додано до чинного

Кримінального кодексу України у 2019 р., на цей момент в Єдиному державному реєстрі судових рішень відсутні відомості про кримінальні провадження щодо примушування до шлюбу, а також цивільні справи про визнання недійсним шлюбу, укладеного у результаті застосування примусу, або про стягнення шкоди, завданої примусовим шлюбом. Ці фактори, на жаль, стають підґрунтям для пропозицій щодо декриміналізації примушування до шлюбу в Україні [4, с. 983]. Щодо цього С. Я. Лихова вірно зауважила, що в Україні примушування до шлюбу не є широко поширеним явищем, однак такі випадки не є абсолютним винятком [5, с. 181]. Можна додати, що притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які винні у примушуванні до шлюбу, є лише питанням часу. Також варто погодитися з думкою О. С. Таран, що декриміналізація примушування до шлюбу може бути сприйнята світовою спільнотою як крок назад у розвитку вітчизняного законодавства у сфері попередження та захисту від примусових шлюбів [4, с. 983].

Підсумовуючи все вищесказане, можна однозначно стверджувати, що вилучення статті про примушування до співжиття у шлюбі чи без укладання шлюбу (ст. 4.4.8) з проєкту нового Кримінального кодексу України, суперечить положенням Конституції України, Сімейного кодексу України, чинному Кримінальному кодексу України та міжнародно-правовим актам в галузі прав людини. Іноземний досвід також підтверджує необхідність збереження статті про примушування до співжиття у шлюбі чи без укладання шлюбу в проєкті нового Кримінального кодексу України.

Література

1. Кримінальний кодекс України (проєкт) – контрольний текст (станом на 30.01.2023 р.). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/01/30/proyekt-kryminalnogo-kodeksu-ukrayiny-stanom-na-30-01-2023.pdf>

2. Висновок на проєкт Кримінального кодексу України (контрольний текст станом на 30.01.2023 р.). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/03/16/vysnovok-natsionalnyh-ekspertiv.pdf>

3. Селіванова С. Примушування до шлюбу: у світлі міжнародно-правових актів і законодавства іноземних держав про кримінальну відповідальність. *Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді*: зб. тез доп. V міжнар. студ. наук. конф., м. Тернопіль, 12 трав. 2021 р. Тернопіль, 2021. С. 152–156. URL: <http://confuf.wunu.edu.ua/index.php/confuf/article/view/666>

4. Таран О.С. Примушування до шлюбу: сімейно-правовий аспект. *Modern researches: progress of the legislation of Ukraine and experience of the European Union*: collective monograph. Riga: Izdevniecība «Baltija Publishing», 2020. Part 2. P. 972–989. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-43-3/2.21>

5. Лихова С.Я. Загальна характеристика складу кримінального правопорушення «примушування до вступу у шлюб». *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2022. № 3(64). С. 180–185. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.64.16889>

УДК 343.58(043.2)

Майстро Д.М., здобувачка вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ «ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ» (СТ. 299 КК УКРАЇНИ)

Однією з обов'язкових ознак, що характеризує будь-яке кримінальне правопорушення, є те, що воно вчиняється суб'єктом кримінального правопорушення. У Кримінальному кодексі України (далі – КК України) положення щодо цієї обов'язкової ознаки конкретизуються, зокрема, в IV розділі Загальної частини КК України «Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єкт кримінального правопорушення). Без суб'єкта кримінального правопорушення немає самого кримінального правопорушення. І як зазначає І. Гриненко, навіть якщо вчинюються відповідні суспільно небезпечні діяння особою, яка не досягла віку, з якого настає кримінальна відповідальність, або неосудною, такі діяння не можуть визнаватися кримінальними правопорушеннями, адже відсутня обов'язкова ознака кримінального правопорушення – суб'єкт кримінального правопорушення. У зв'язку з цим слід зазначити, що суб'єкт кримінального правопорушення – це суттєва (обов'язкова/природна) ознака кримінального правопорушення [1, с. 182].

Відповідно до ч. 1 ст. 18 КК України суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність. До речі, слід зазначити, що суб'єктом кримінального правопорушення передбаченого диспозицією ст. 299 КК України є фізична осудна особа, яка досягла 14 років [2]. Тобто законодавець вже передбачив спеціального суб'єкта для цього кримінального правопорушення. Хоча в юридичній літературі і розглядалося питання щодо передбачення спеціального суб'єкта, але це більш стосувалося таких його властивостей не як вік, а як професія, вид діяльності і т.д. Наприклад, І. Головка в своїй роботі запропонувала під спеціальним суб'єктом вказаного кримінального правопорушення